

De Holocaust vanuit nazi-perspectief

'Die Wohlgesinnten' van Jonathan Littell

Boeken - 10 april 2008

(10 april 2008) In 'Die Wohlgesinnten' beschrijft de Frans-Amerikaanse auteur Jonathan Littell de gruwelen van de Holocaust vanuit het perspectief van de fictieve SS-er Max Aue. Diens perverse gedachtewereld voegt echter weinig toe aan wat er al over de nazi-barbarij is geschreven.

Op de Buchmesse in Frankfurt in het najaar van 2006 zorgde een vuistdikke Franse roman voor opschudding. Een jonge, in Amerika geboren, maar in het Frans schrijvende auteur had een roman over de Holocaust geschreven, waarbij de gruwelijke geschiedenis van de massamoord op de joden niet, zoals gebruikelijk, werd verteld vanuit het perspectief van de slachtoffers, maar vanuit het perspectief van de daders.

De schrijver Jonathan Littell, van joodse afkomst, was in de huid van een SS-officier gekropen. Hij liet een SS-Obersturmbahnführer zijn herinneringen aan oorlog en Holocaust opschrijven; een ongehoord schandaal, zo luidde destijds het algemene oordeel.

De roman 'Les Bienveillantes' werd in Frankrijk positief onthaald. Littell werd onderscheiden met onder meer de Prix Goncourt en zijn roman ging in Frankrijk al meer dan 800 duizend maal over de toonbank. Onlangs verscheen de Duitse vertaling, 'Die Wohlgesinnten' (de welwillenden).

Er werd met spanning uitgekeken naar de reacties, want Duitsers zijn over het algemeen argwanend zodra hun verleden door buitenlanders wordt behandeld. Zij kennen hun eigen geschiedenis immers het beste.

Provocatie

Inmiddels is een hele reeks besprekingen verschenen en de meeste recensenten komen tot een negatief oordeel. Ze noemen de roman een 'pornografisch werk' of een 'monsterachtige mislukking'.

Maar in feite komt de kritiek er toch vooral op neer dat daar waar Littell de geschiedenis van de oorlog en de Holocaust vertelt, hij geen nieuwe feiten of

inzichten biedt, en dat zijn hoofdpersoon - een academisch gevormde en belezen SS-officier die homoseksueel is en het liefst een vrouw zou zijn - ongeloofwaardig is. Deze kritiek, die moeilijk te weerleggen valt, heeft niet verhinderd dat het werk op de bestsellerlijst van het weekblad *Der Spiegel* staat.

Wellicht heeft Iris Radisch in het weekblad *Die Zeit* de meest fundamentele kritiek geleverd. Zij vindt de roman in literair opzicht "middelmatig tot slecht" en een "strategische provocatie". Dit laatste geeft goed het gevoel weer dat de lezer bekruipt als hij het boek opslaat. De eerste zinnen luiden: "Jullie mensenbroeders, laat mij jullie vertellen hoe het is geweest. Wij zijn niet jouw broeder, zullen jullie antwoorden, en we willen het allemaal niet weten."

Medeplichtig

De hoofdpersoon en verteller Max Aue, die in 1945 zijn SS-uniform verruilde voor de schamele kledij van een Franse dwangarbeider en naar Frankrijk vluchtte, wil indirect iedereen medeplichtig maken aan de door hem en andere nazi's gepleegde misdaden.

Want in ieder mens steekt een moordenaar, zo luidt zijn these. "Voor datgene, wat ik heb gedaan, waren altijd wel redenen, goede of slechte, dat weet ik niet, maar in ieder geval menselijke redenen. Degenen die doden, zijn mensen zoals degenen die worden gedood, dat is de verschrikkelijke waarheid. Jullie kunnen nooit zeggen: ik zal niet doden, dat is onmogelijk, hoogstens kunnen jullie zeggen: ik hoop niet te doden." En even later zal hij beweren: "Ik ben zoals jullie."

De stelling dat het onmenselijke niet bestaat en er alleen het menselijke is, zoals achthonderd bladzijden verder nog eens wordt herhaald, is echter hoogst eenzijdig. Littell en zijn hoofdpersoon negeren het feit dat de mens beschikt over een geweten - en in Europa is dat een door de christelijke moraal gevormd geweten - en over een vrije wil. Hij kan keuzes maken en ook in Hitlers Derde Rijk was dat mogelijk, zoals men bijvoorbeeld in 'Ich nicht' van Joachim Fest kan nalezen.

Bovendien heeft niemand de gepromoveerde jurist Aue gedwongen lid te worden van de nazi-partij en de SS en toe te treden tot een *Einsatzgruppe*, die in Oekraïne de joden vermoordde. Alleen al bij Babi Jar, een massagraf uit 1941 in de Oekraïne, werden meer dan 33 duizend joden doodgeschoten.

Nationaal-socialistische held

In de roman wordt de SS'er Aue, althans dat wordt gesuggereerd, afgeschilderd als een held uit een klassieke Griekse tragedie, aan wie een onontkoombaar

noodlot wordt voltrokken. De titel 'Die Wohlgesinnten' verwijst naar de trilogie 'Oresteia' van de Griekse treurspeldichter Aeschylus, waarvan het derde deel de titel draagt 'Eumeniden', de welwillenden.

Littell heeft Aue uitgerust met een dodelijke haat op zijn moeder en een incestueuze passie voor zijn tweelingzus. Aue vermoordt in Zuid-Frankrijk zijn moeder, zo luidt de verdenking, en twee Duitse rechercheurs onderzoeken hardnekkig deze misdaad. Zij duiken steeds weer op om hem te ondervragen. Zij zijn de welwillenden die in een hel van dood en verderf op zoek zijn naar rechtvaardigheid.

Radisch heeft dit nader uitgewerkt. Ze schrijft: "Zijn boodschap is dubieus: als Aue een antieke held is of daarmee vergelijkbaar, dan heeft zijn tragiek mythologische afmetingen. Zij is door het noodlot bepaald, onbereikbaar voor de christelijke verantwoordelijkheidsethiek." De dader wordt op deze wijze onschuldig. "Maar waarom, alstublieft, hebben we een nationaal-socialistische held nodig?"

Homoseksualiteit

De SS-officier Aue wordt soms geplaagd door twijfel, en de gruwelen die hij ziet, doen hem braken. Maar hij blijft een aanhanger van de racistische nazi-ideologie en is (als lid van de persoonlijke staf van Himmler) steeds bereid bevelen uit te voeren. En hij is een moordenaar. Vlak voor het einde van de oorlog vermoordt hij zelfs zijn goede vriend Thomas die hem in Stalingrad het leven had gered.

Vooraf sinds het boek 'Ordinary Men' van de historicus Christopher R. Browning weten we dat de daders van de moord op de joden normale mensen waren die na 1945 terugkeerden naar een braaf burgerlijk bestaan. Aue is echter een buitenstaander. Homoseksualiteit in de SS was ondenkbaar; homoseksuelen werden vervolgd.

Hij is voorstander van een 'intellectueel, abstract antisemitisme' en veroordeelt de corruptie binnen de SS. In de staf van Himmler is hij vanaf 1943 verantwoordelijk voor de *Arbeitseinsatz*, dat wil zeggen voor de inzet van gevangenen uit de concentratie- en vernietigingskampen als dwangarbeiders in Duitse fabrieken. Hij bepleit een betere behandeling van deze gevangenen, omdat zij als arbeidskrachten belangrijk zijn voor de oorlogsindustrie en dus voor de 'eindoverwinning'. Maar zijn rapporten verzanden in de SS-bureaucratie die vooral gericht is op de vernietiging van de joden.

Aue is ook een man die regelmatig wordt overvallen door homoseksuele

verlangens en incestueuze begeertes die in de werkelijkheid of in zijn fantasie worden uitgeleefd, zodat de lezer wordt geconfronteerd met obscene, perverse beelden.

Feitenmateriaal

Aue heeft Hitler maar één keer ontmoet, en wel op 27 april 1945 in de Führerbunker, drie dagen voor Hitlers zelfmoord. Hij en enkele andere SS-officieren kregen vlak voor de totale ineenstorting nog een hoge onderscheiding. Toen Hitler voor Aue stond, kon deze zich niet meer bedwingen en beet hij de Führer "uit alle macht in zijn kokkerd tot het bloedde". Een SS-officier die Hitler in zijn neus bijt, behoort niet tot de historische feiten die in deze roman uitgebreid aan de orde komen.

Want afgezien van Aue en nog enkele andere personen die aan de fantasie van Littell zijn ontsproten, hebben alle andere SS-beulen en nazi-bonzen werkelijk bestaan. En bij alle kritiek, niemand ontkent dat Littell zich buitengewoon goed en grondig heeft verdiept in het feitenmateriaal.

Toch blijft de vraag wat men na het lezen van bijna 1400 pagina's met deze roman aanmoet, na alles wat al over de nazi-barbarij is geschreven en waaraan Littell niets kan toevoegen. Blijft de figuur van Aue en zijn verwrongen, perverse gedachtewereld. Sommige dialogen zijn lezenswaardig, maar over het algemeen is deze Aue een verschrikking met wie men liever niets te maken wil hebben.

- Jonathan Littell: 'Die Wohlgesinnten'
Berlin Verlag, 1383 pagina's, € 36,-
ISBN 978 3 8270 0738 4.

De Nederlandse vertaling verschijnt in september bij de Arbeiderspers

Jan Luijten is freelance journalist

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2528/de-holocaust-vanuit-nazi-perspectief>